

Kelemen Lajos

Az érzékelés indokai

Győri László: A tisztaság akarása

Hivalkodásaikban az artistikum annyi furfangját és megrökönyödésre okot adó tendenciáját elővezették az óavantgárd elkötelezettjei, naivan, és persze oly nyakasan, mintha enélkül lélegezni sem tudtak volna. Leváltak mindenről, de annyi mindenhez ragaszkodtak – így kell lázadni, és meg nem semmisülve szolgálni a lázadást.

Közömbös világ, gyermeteg idők s magasra csapó szenvedély!

A végére már csak a kijátszások eludálása maradt. Érdekes, hogy ehhez képest egy klasszicista, aki az egyszerűség csóvját lengetve a tiszta, megfontolt alakzatok táborához toboroz, olykor százszor cselebbnek tetszik. Érzésanyag, finesz, csavaros észjárás csupán a kezdeti apropó egy klasszicista számára.

„És amit meg kéne / mérnie, magunk, / mutatja-e mérce, / hányadán vagyunk? (...) Jó mérce, minőség, / harmónia, kedv / kéne, hogy betöltsék / testemet-lelkemet. / / Naponta ne mérjem, / ami most vagyok, / tudatlanom, végem / rajtam is kifog.” Győri László, ki testnek és léleknek egyszerre igrice, kicsit vagabundus. S egy kicsinykét morózus is. Ámde öregesen sokat tud. Csengő, szép, klasszikus lekerekített éneke viszont nem egészen az, aminek elsőre hallatszík.

Mintha csak meghiggadt, megokosodott volna konok puritánságában. Annál mélyebb, kegyetlenebb. S hogyné volna meg benne az, ami mindig is a sajátja volt: a zörgő, zakatoló életet megajándékozni és korrigálni az írás valami külön zenéjével. Az ilyesmi mesteri kapacitást feltételez, készséget, a készítés biztos tudását. Nem erre emlékeztet-e már eleve az *ars*?

És az a művészet, ami kiáltóan kreált?

A szépség, amely egy esernyő és egy varrógép véletlen találkozásából születik egy boncasztalon, Lautréamont-nál, ez is respekálható? Mindenesetre alig meghökkentőbb, mint a szakadatlanul intelligens Valéry mondókája. A klasszicizmus, teszi le a garast Valéry, mindig egy megelőző romantikát feltételez. Rikíts, bonts rendet, s jövünk mi, klasszicisták, megfélemezendő a rendetlenséget. Fernandez azt állítja, a klasszicizmus az értelemre hagyatkozva érzi magát teljesnek. Játsszunk-e tovább? A romantika sok tekintetben túlnőtt a fékjein, s a dadaizmusban fajult el, eléggé nivótlanul. Akárhogyan nézzük is, a klasszika, ha győzelem, egyénileg az; de ami a fő: nincs még egy költői iskola, amit annyiszor visszacsináltak volna, mint éppen ezt. Holott a klasszicistának, ennek a harmonikus radikális fajtának egyik fő-fő punktuma az ismétlés. Náluk a más: nemegyszer ugyanaz.

A tisztaság akarása – ez sem először leszakított gyümölcse a józan észnek. De állásfoglalás, morál és színvallás a vérmérsékletéről. Véleményfogalás amellet, hogy akármilyen ésszerű vagy rejtélyes formálódás szülötte is a világ, nem alaktalan anyag, ami pusztán csak az érzékelés révén nyer realitást, ahogyan a szimbolisták emlegetik. „A létrejövétel filmlassú növényként / olyan boldog, légiés érkezés, / hogy eleve benne a reménység” – kalkulálható kimeríthetlenebb realitás? Az ember a reményeit mérlegelve, még ha hangosan nem mond is, bízik.

Akármilyen keringés, tánc a világ, akármilyen fölséges vagy egyenesen barbár jelenség, nyomor vagy gyönyör, van egy bizonyos tisztán kivehető nehézkedése. Látták, írnak róla, tehát létezik az óceán. Kíváncsiskodnak utána, s megverselik, tehát létezik a misztérium. Talpunk alatt a szárazulat.

S alig képzelhető nagyobb, borzongatóbb élvezet, mint a banalitásokban felfedezni e monumentumokat. Néha egy önkéntelen érintés, egy félmosoly és egy hívó tekintet szintézise nehezedik leginkább a szívünkre. Győri László például a közelmúlt lírájának egyik legérzékibb, legizgatóbban erotikus versét írta meg: tudva és kihasználva, hogy az elegancia és a visszafogottság alkalmasint több

forráságot fakaszt a verbális önkívületnél, pláne, ha az elkapott látvány privát vonatkozásokat is rejt. „Milyen szép az arca! Tartó nélküli mellei / meg se rezzenek még, / de serken, igyekszik már a szem elé sejlenni / a kész nőiesség. (...) A vele egyidős fiú olyan szépmek látta / azt a régi fruskát, / mint az az öreg, aki ma reggel, hiába, / látni most se lustább.” (A fruska)

Ha ez a sallangtalan dikció valóban egy új klasszika, ciklikus jellege legalábbis az alapmateriában, a nyelvben tüstént megnyilvánul – Eliot tehát megint jelentőséggel teljes. Tőle tudjuk ugyanis, hogy nincs magasrendű erkölcs, ha nincs hozzá érett nyelv. A tisztaság akarásának e tekintetben beszél a garanciája: egy bő szókinszű, makulátlan szolgálatra fogott nyelvezet szuggerálja, s nem kell erőlködni, hogy elhiggyük: kín, keserűség, elengedtség, napi lőtás-futás; az életnek az élése és nézése – minden kicsiség, nagyság, törvényszerűség és véletlen: eredeti forrása a versnek. *Dióverés, Artézi kút, Csavarmenet, Zugliget, A Hungária kávéház, Vadaskert, Esernyő, Karszék*. Ha munka, jelenség, tárgy, objektum valóban tanúságtevést, spiritualitást, esztétikumot bújtat, a költői hivatalban tanácsos Ágostonná válni, hinni, hogy „Minden látható teremtményben van valami rejtett...”

Győri nemigen árulkodik olyasmiről, hogy érzékfölötti esszenciáktól mámorosodna. De akárhogy csűrjük-csavarjuk is, a tárgy mellett a titok a másik ősalak. S egy kvalitás nem fog lemondani róla, hogy kapcsolatot találjon a rejtettel.

„Fölkapcsolta a lámpát, / egy kicsit olvasott, / esténként visszavárták / a zizegő lapok. / / Mindig csak részletekben / olvasta a regényt, / pihent a végtelenben, / mire végére ért. / / Nem bírt egésze törni, / de minden részlete / heroikus volt, hősi / töredék élete.” (Horizont) Íme, a töredékről felismerhető modernista, aki ezek szerint a klasszicitásból oly mezőkre is átjár, ahol semmilyen stíl, semmilyen interpretálás nem veheti el, hogy a versnek kihasználhatatlan része a szimbólum. S noha lényegi feltétel, csakis a műből megszületve életképes. De akkor hatalmas kar dolgozik vele. „Sorról sorra élek, bukdácsolok, / a vers, a beszoág, a térd elkopott. / De talán sebesen, hirtelen, / keves csínnyel lekerekíthetem. / / Mert van még mit lekerekíteni. / Idenéznek a vers csillagai. / Shakespeare, Hölderlin, Rilke idenez: / kerekítsük, ami még nem egész.” (Alkalm)

Látjuk, ha töredékes is, nem kicsi lélektartomány Győri Lászlóé. Szemünk előtt fejt meg s bírja szóra a pillanatnyit és az esetlegest. Szemünk előtt kapcsolja össze test és gondolat emlékezetét. Verse néha minthogyha riport volna, leír, színez, beszámol, holott eközben már javában korrespondeál, a költészet szintetizáló szerepéről álmodik. Lényében kedélyesen, de konokul zenél a meggyőződés, hogy a fizikai élet nem egyetlen változata a létezésnek. „Ha beszélni kezd, / egy időben hátra és előre szól. / Rejtvény és kereszt.” Ez ő: jószerivel csakis a klasszikus szugesztíóhoz nyúl. Igaz: képei tárgyi, természeti eredetűek, de nem tudja, nyilván nem is szándékozik tagadni, hogy a köznap jelenségekhez és kultúrához ragaszkodó költészet határfái is metafizikai csemetékből hajtanak. Amúgy példák tucatjain mutatta már, hogyan kerül alulra az érzés a versben; s fölébe a gondolat. „Nem lát és beszélni se tud. / Nézed, és látod, elaludt. / Mi őrizi? Csak egy puszta zug. / Őszinte minden és hazug. / A malom öröl, egyre zúg. / Néma lesz minden földi út.” A dolgot ugyan a fonákjánál megragadva, de itt is az érzékelés indokait hangsúlyozza. „a világ / annyira tág” – úgy bizony: pontosan ezt kellene valahogy megoldani!

A kitágított tárgyszerűség átszellemítése, a formai tökéletesség igénye, a mindennapokból nem mindennapi titkok kipécézése: csupa efféle ismérv azonosítja a költőt, aki *A régi ház* tanúsága szerint „klasszikus fogalmak gyűrt hulladékán” iramodik. A klasszicizmus elől inal tehát? Persze: majdnem egészen mindegy, hogy rögtönzött alakzatokban vagy a régi szép idők formáit kölcsönözve gondolja végig az ember, „hogy a fölépcső / vagy a melléklépcső” juttatja-e fölfelé.

Iszkolva, kilépvé: hova is tart Győri László?

Hazafelé tart, oda, „ahol a szabadságnak még most is értelme van.”

Ez is egy akará. Sőt: most fedi fel igazi értelmét a tisztaság akarása; hogy nemcsak morál, hanem helymeghatározás is.

(Napkút Kiadó, Budapest, 2012)